

9. Овчаренко Є.І. Методологія формування та узгодження цілей у системі економічної безпеки підприємства : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.04, 21.04.02 / Овчаренко Євген Іванович. — Сєвєродонецьк, 2015. — 631 с.

10. Прус Н. В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, сутність, принципи / Н. В. Прус // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/138.pdf>

11. Сухоруков А. І. Національна економічна безпека / Сухоруков А. І., Мошенський С. З., Петрук О. М. — Житомир: Рута, 2010. — 384 с.

12. Теплова Т.В. Два контура інтересов в політике фінансового здоров'я компанії / Т.В. Теплова. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://1fin.ru/?id=670>

13. Штовба С.Д. Проектирование нечетких систем средствами Matlab. – М.: Горячая линия – Телеком, 2007. – 288 с.

14. Шульга І. П. Формування системи економічної безпеки емісійної діяльності акціонерних товариств : дис. ... доктора екон. наук : 21.04.02 / Шульга Ірина Петрівна. — Київ, 2011. — 455 с.

УДК 336.221.24

СВІТОВИЙ ДОСВІД І ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Т. В. Савчук, І. Б. Медвідь

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

e-mail: oa@nung.edu.ua

І. В. Савчук

Надвірнянський коледж Національного транспортного університету

В світі дедалі більше приділяють увагу викидам парникових газів, їх впливу на глобальне потепління та пошуку шляхів запобігання кліматичній катастрофі. Для цього 12 грудня 2015 року сторонами-учасницями Конференції ООН зі зміни клімату 2015 було погоджено текст нового Паризького договору, який після імплементації всіма сторонами, замінить існуючий Кіотський протокол.

В Україні екологічні дослідження теж проводяться. Зокрема, увагу цим питанням в своїх публікаціях приділяються такі вітчизняні вчені, як Авраменко Н.Л., Антоненко С.В., Гайдуцький І.П., Маслюківська О.П., Найдено О.Є., Тимченко О.М., Тищенко О.М., Шевченко І.В. та інші. Незважаючи на це, залишається невирішеними ще багато питань.

Тому метою даного дослідження є аналіз світової практики екологічного оподаткування для визначення напрямків реформування вітчизняної податкової системи для забезпечення скорочення парникових викидів.

Загальновизнано, що економіка України є однією з найбільш енергоємних та вуглецеємних у світі, а тому Україна входить до 20 держав, які мають найвищі викиди CO₂ (United Nations Statistics Division, 2010). За даними дослідження німецької організації Germanwatch, Україна за 2015 рік впала на 16 пунктів порівняно з минулим роком в міжнародному рейтингу кліматичної політики [1]. За даними незалежного наукового аналізу Climate Action Tracker, що проводиться світовими дослідницькими організаціями, внесок України у вирішення кліматичної проблеми з парниковими викидами є «неадекватним» і недостатнім [2]. Допомогти в цій ситуації могло б відповідне екологічне оподаткування.

Суми сплачених екологічних податків повинні максимально відповідати завданій шкоді навколишньому природному середовищу з тим, щоб за рахунок зібраних коштів можна було б відновити завдану екологічну шкоду.

Саме забруднювачі навколишнього середовища повинні нести повну відповідальність за всі негативні наслідки своєї діяльності у вигляді відшкодування (хоча б часткової) витрат на усунення цієї шкоди. Цей підхід реалізовується якраз через запровадження екологічних податків.

Погоджуємось з думкою, що «основною метою екологічних податків (зборів) є не поповнення державного бюджету, а стимулювання платника до позитивного та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Отримані при цьому кошти можуть спрямовуватися на стимулювання охорони навколишнього середовища споживачами, розроблення та впровадження безвідходних технологій, утилізацію відходів тощо» [3].

З однієї сторони екологічні податки повинні стимулювати перехід від екологічно шкідливих до екологічно чистих технологій, оскільки є ефективнішим механізмом скорочення викидів, ніж, до прикладу, штрафи, приписи тощо. З іншого боку, такі податки приносять державі надходження, які можна використовувати для покращення довкілля або для зниження інших податків.

Але, якщо раніше, крім екологічного податку, існували податкові платежі, пов'язані з використанням енергоресурсів, такі як цільова надбавка до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, цільова надбавка до затвердженого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності (відмінені у грудні 2014 року), то сьогодні в Україні залишився тільки екологічний податок. За оцінками багатьох експертів існуючі ставки оподаткування є занадто низькими, а тому вони не стимулюють суб'єктів господарювання підвищувати ефективність енерговикористання.

Щоб зменшити негативний вплив на навколишнє середовище багато країн посилюють своє екологічне оподаткування, зокрема, через введення вуглецевого податку. Ідея запровадження вуглецевого податку виникла, насамперед, через реальність процесів зміни клімату внаслідок негативного впливу людини на навколишнє середовище.

Якщо США тільки розпочинає дебати щодо запровадження цього податку, то, до прикладу, Франція вже з січня 2014 року запровадила податок на викиди вуглецю при побутовому використанні газу, мазуту і вугілля відповідно до питомої частки вуглецю. З 2015 року об'єкт оподаткування розширено на такі види палива як бензин і дизельне паливо. Від податку звільнені промислові підприємства, які задіяні в Системі торгівлі квотами на викиди вуглецю в ЄС, а також сектори транспорту і рибальства. Розмір збору становив 7 євро за тону вуглецю в 2014 році, 14,5 євро - в 2015 році, 22 євро - в 2016 році, у 2017 році ставка зросла до 30,5 євро за тону, а на 2018 рік планується ріст до 44,6 євро за тону. Очікування французького уряду щодо надходжень від цього податку склали 340 млн. євро в 2014, 2,5 млрд. євро в 2015 і 4 млрд. євро в 2016 році. Значна частина коштів цільовим чином використовується на «енергетичну трансформацію», наприклад, через підтримку «зеленої» енергетики.

Першою країною в світі, що запровадила такий податок, стала Фінляндія (1990 рік). Крім цих країн вуглецевий податок стягуються у Швеції, Норвегії, Нідерландах, Данії, Німеччині, Великобританія та ряді інших [4].

Мета запровадження податку в різних країнах може бути різною. Так, до прикладу, у Данії його було введено для покращення енергоефективності, у Нідерландах – для одержання доходу додатково до екологічних переваг. У більшості країн вуглецевий податок було запроваджено у поєднанні з екологічною податковою реформою, тобто, вуглецевий податок було використано для зниження інших податків [5].

Об'єктом оподаткування вуглецевого податку є вміст парникових газів, які утворились внаслідок діяльності окремої людини, організації, міста, країни тощо, для зручності перераховані у еквівалент CO_2 (кількість CO_2 (у тонах), яка дає такий самий парниковий ефект як задана кількість іншого парникового газу).

Серед об'єктів оподаткування українського екологічного податку є обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Двоокис вуглецю відноситься саме до таких речовин. Але шкідливі вуглецеві викиди здійснюють не тільки стаціонарні джерела забруднення. Значна частка таких викидів проводиться транспортом та іншими пересувними джерелами, які, чомусь, не ввійшли до складу об'єктів оподаткування.

Більшої ефективності екологічного оподаткування можна досягти за допомогою диференціації ставок оподаткування: чим вищий вуглецевий вміст у

викидах – тим вища має бути ставка. Добре зарекомендувало себе у світовій практиці запровадження лімітів на викиди вуглецевого газу. З метою стимулювання дотримання цих лімітів, понадлімітні викиди оподатковуються за збільшеними ставками чи взагалі за прогресивною шкалою.

Щоб не переглядати ставки екологічних податків, ці ставки щоквартального можна індексувати на індекс інфляції, але оцінювання ефективності такого запровадження потребує додаткового дослідження.

З метою стимулювання впровадження енергозберігаючих технологій можна запровадити податкові знижки чи зменшені ставки оподаткування при використанні відновлюваних джерел енергії, таких, як біопаливо, торф та відходи, що має стимулюючий ефект для використання відновлюваних джерел енергії. Також доцільно запроваджувати податкові знижки чи зменшення ставки оподаткування для підприємств, які провели екологічну модернізацію обладнання (але на певний термін часу) чи демонструють зменшення викидів, що було досягнуто певними заходами. Наприклад, цього року (порівняно з попереднім викиди менші – то на цей рік ставки зменшені, на наступний рік зменшення викидів немає – застосовуються базові ставки).

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було встановлено, що українське екологічне оподаткування на сьогодні є недостатнє, не стимулює забруднювачів до належних природоохоронних заходів і потребує реформування.

Список використаних джерел:

1. The Climate Change Performance Index Results 2016/ Germanwatch – режим доступу: <http://necu.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/CCPI-2016-Results-Embargoed.pdf>
- 2 Climate Action Tracker – Режим доступу: <http://climateactiontracker.org/about.html>
- 3 Серебрянський Д.М. Європейський досвід запровадження та функціонування системи екологічного оподаткування: уроки для України / Д.М. Серебрянський, Ю.В. Ющенко // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 41. – С. 41–45
4. Маслюківська О.П. Викорстання податку на двоокис вуглецю як інструмент енергозбереження в Україні [Електронний ресурс] / О.П. Маслюківська // Економіка природокористування і охорони довкілля: Зб. наук. праць. – К.:РВПС України НАН України, 2007. – С. 174-180 – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/146/Masliukivska_Vykorystannia%20podatku.pdf;jsessionid=FF0F4E14ABFA6B9FA4BE91B9D2E265C7?sequence=1
5. Порівняльний аналіз податку на викиди CO₂ та системи торгівлі викидами: висновки для України. - Національний екологічний центр України,

2011. - Режим доступу : http://necu.org.ua/wp-content/uploads/NECU_Carbon-tax-vs-ETS_UA.pdf

УДК 332.1: 330

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ НАДРОВИКОРИСТАННЯ

С. В. Хома, Т. Я. Коцкулич, О. С. Степанюк

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
e-mail: oa@nung.edu.ua*

Видобувна промисловість є базовим сектором її економіки і вносить основний вклад у формування доходів державного бюджету. Оподаткування добувної промисловості істотно відрізняється від оподаткування інших секторів економіки, оскільки в даній галузі формуються значні рентні доходи і існують підвищені інвестиційні ризики.

Економічна логіка необхідності вилучення природної ренти ґрунтується на реалізації функції податків, як фіскального інструменту: якщо суб'єкт господарювання отримує дохід від використання природних ресурсів, частина якого не пов'язана з рівнем технологій та ефективністю виробничого процесу, то ця частина повинна вилучатися на користь власника надр - тобто, держави.

Створення ефективної системи оподаткування добувної промисловості є досить складним завданням. Така система оподаткування повинна забезпечувати, з одного боку, отримання державою природної ренти, що генерується при видобутку корисних копалин, а також інших податків, з іншого - відповідати потребам довгострокового розвитку, зберігати достатні стимули для інвестицій в галузь.

Рентні платежі при видобутку корисних копалин, як правило, визначаються додатковим доходом з родовища після того, як всі виробничі витрати, включаючи «нормальну» норму прибутку з капіталовкладень, відшкодовані. Власник природних ресурсів, в якості якого найчастіше виступає держава, повинен отримувати більшу частину цього додаткового доходу. У той же час добувній промисловості притаманні певні ризики, відмінні за розміром і характером від ризиків в інших секторах економіки, пов'язані з проведенням пошуково-розвідувальних робіт, високим рівнем капіталомісткості, великим тимчасовим розривом між здійсненням витрат і виробництвом, а також значними коливаннями цін на її продукцію.

Проблема існуючого податку на видобуток нафти – це недостатня диференціація ставок платежів, яка враховує лише глибину видобутку, причому лише по двох діапазонах (до 5000 м і понад 5000 м) і зовсім не враховує інші фактори, зокрема, дебіт свердловин, виснаженість родовища, термін експлуатації та ін.